

Αρχαία Κατεύθυνσης

Επιλεγμένα θέματα για τους υποψήφιους μαθητές της Γ΄ τάξης Ενιαίου Λυκείου

Διδαγμένο κείμενο
Αριστοτέλη Ηθικά Νικομάχεια

(Ενότητα 2)

“ Ὅτι δὴ μὲν φύσει ἡμῖν παραγίνεται, τὰς δυνάμεις τούτων πρότερον κομίζόμεθα, ὕστερον δὲ τὰς ἐνεργείας ἀποδίδομεν (ὅπερ ἐπὶ τῶν αἰσθήσεων ἔστι· οὐ γὰρ ἐκ τοῦ πολλὰκις ἰδεῖν ἡτολλάναις ἀκοῦσαι τὰς αἰσθήσεις ἐλάβομεν, ἀλλ’ ἀνάπαλιν ἔχοντες ἐχρησάμεθα, οὐ χρησάμενοι ἐσχομεν)· τὰς δὲ ἀρετὰς λαμβάνομεν ἐνεργήσαντες πρότερον ὥσπερ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων τεχνῶν· [...]οὐτὰρ δὴ καὶ τὰ μὲν δίκαια πράττοντες δίκαιοι γινόμεθα, τὰ δὲ σώφρονα σώφρονες, τὰ δ’ ἀνδρείοι.”

(Ενότητα 9)

“ Οἷον καὶ φοβηθῆναι καὶ θαρρῆσαι καὶ ἐπιθυμῆσαι καὶ ὀργισθῆναι καὶ ἐλεῆσαι καὶ ὀλως ἡσθῆναι καὶ λυπηθῆναι ἔστι καὶ μᾶλλον καὶ ἥττον, καὶ ἀμφοτέρω οὐκ ἐν· τό δ’ ὅτε δεῖ καὶ ἐφ’ οἷς καὶ πρὸς οὓς καὶ οὐ ἔνεκα καὶ ὥς δεῖ, μέσον τε καὶ ἄριστον, ὅπερ ἔστι τῆς ἀρετῆς. [...] Ἡ δ’ ἀρετὴ περὶ πάθη καὶ πράξεις ἐστίν, ἐν οἷς ἡ μὲν ὑπερβολὴ ἀμαρτάνεται καὶ ψέγεται καὶ ἡ ἔλλειψις, τό δὲ μέσον ἐπαινεῖται καὶ κατορθοῦται· ταῦτα δ’ ἄμφω τῆς ἀρετῆς. Μεσότης τῆς ἀρεῆς ἐστίν ἡ ἀρετὴ, στοχατικὴ γε οὕσα τοῦ μέσου.”

(Ενότητα 10)

“[...] Ἐστὶν ἀρεὴ ἡ ἀρετὴ ἕξις προαιρετικὴ, ἐν μεσότητι οὕσα τῇ πρὸς ἡμᾶς, ὥρισμένη λόγῳ καὶ ᾧ ἂν ὁ φρόνιμος ὀρίσειεν. Μεσότης δὲ δύο κακιῶν, τῆς μὲν καθ’ ὑπερβολὴν τῆς δὲ κατ’ ἔλλειψιν· καὶ ἐτι τῷ τὰς μὲν ἐλλείπειν τὰς δ’ ὑπερβάλλειν τοῦ δέοντος ἐν τε τοῖς πάθεσι καὶ ταῖς πράξεσι, τὴν δ’ ἀρετὴν τό μέσον καὶ εὐρίσκειν καὶ αἰρεῖσθαι.”

A. Τα αποσπάσματα από τις Ενότητες 2 και 10 **να μεταφραστούν ολόκληρα.**

B. Να γράψετε στο τετράδιό σας τις απαντήσεις των παρακάτω ερωτήσεων:

B1. “οὐτὼ δὴ καὶ τὰ μὲν δίκαια πράττοντες δίκαιοι γινόμεθα,ἀνδρείοι”: Πῶς επιχειρεῖ ο Αριστοτέλης να εξηγήσει τη συγκεκριμένη φράση; Θεωρεῖτε ὅτι υπάρχουν σημεία στην συγκεκριμένη φράση τα οποία θα μπορούσαν να αμφισβητηθούν; (Ενότητα 2)

B2. Να δώσετε την κοινωνική διάσταση της αρετής, ὅπως υποδηλώνεται μέσα στην ἑνάτη ενότητα. (Ενότητα 9)

B3. Ἐστὶν ἀρεὴ ἡ ἀρετὴ ἕξις προαιρετικὴ, ἐν μεσότητι οὕσα τῇ πρὸς ἡμᾶς, ὥρισμένη λόγῳ καὶ ᾧ ἂν ὁ φρόνιμος ὀρίσειεν”. Να σχολιαστούν τα σημεία του ορισμοῦ της αρετῆς που ἔχουν γραφεῖ με ἑντονα γράμματα. (Ενότητα 10)

B4. “εὐδαιμονία”: Τί σήμαινε αρχικά ἡ λέξη βάσει των συστατικῶν της; Ποια ἦταν ἡ σημασιολογικὴ της εξέλιξη βάσει συγκεκριμένων φιλοσόφων και σε ποιόν ορισμό οδήγησαν αυτές τον Αριστοτέλη;

B5.ἐχρησάμεθα, λαμβάνομεν: να γραφοῦν δύο ομόρριζα και δύο συνώνυμα των παραπάνω ρημάτων (τα συνώνυμα να εἶναι ρήματα και να προέρχονται από την ελληνική).

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

A. (Ενότητα 2)

Ακόμη, για ὅσα πράγματα υπάρχουν σ’ ἐμὰς ἐκ φύσεως, πρῶτα, βρισκόμαστε ἐφοδιασμένοι με τις δυνατότητες αὐτῶν, καὶ ὕστερα προχωροῦμε στις ἀντίστοιχες ἐνέργειες. (το πρᾶγμα εἶνα φανερό στις αἰσθήσεις μας· τις αἰσθήσεις της ὄρασης ἢ της ακοῆς δεν τις ἀποκτήσαμε ἔχοντας δεῖ ἢ ἔχοντας ἀκούσει πολλές φορές, ἀλλὰ, ἀντίθετα, τις χρησιμοποίησαμε ἔχοντάς τες, καὶ δεν τις ἀποκτήσαμε χρησιμοποιώντας τες.)Τις ἀρετὲς ὁμως τις ἀποκτούμε ἀφού πρῶτα τις ἐφαρμόσουμε στην πράξη, ὅπως ακριβῶς γίνεται καὶ στις ἄλλες τέχνες[...].Ἐστι ακριβῶς γινόμεσθε καὶ δίκαιοι κάνοντας δίκαιες πράξεις, σώφρονες κάνοντας σώφρονες πράξεις, καὶ ἀνδρείοι κάνοντας ἀνδρείες πράξεις.

(Ενότητα 10)

Η ἀρετὴ λοιπόν, εἶναι μία ἔξη που ἐπιλέγεται ἐλεύθερα (ἀπὸ το άτομο) καὶ βρίσκεται στο μέσον το σε σχέση με ἐμὰς, το οποίο καθορίζεται ἀπὸ τη λογικὴ καὶ συγκεκριμένα (με τη λογικὴ) που καθορίζει ο φρόνιμος ἄνθρωπος. Καὶ εἶναι μεσότητα μεταξύ δύο κακιῶν, που ἡ μία βρίσκεται ἀπὸ την πλευρὰ της υπερβολῆς καὶ ἡ ἄλλη ἀπὸ την πλευρὰ της ἐλλείψης. Καὶ ἀκόμη με το νόημα ὅτι ὀρισμένες κακίες παρουσιάζονται ἐλλιπεῖς καὶ ἄλλες πάλι υπερβολικές σε σχέση με αὐτό που πρέπει, καὶ στα πάθη καὶ στις πράξεις, ἐνῷ ἡ ἀρετὴ καὶ βρίσκει καὶ ἐπιλέγει το μέσον.

B1. Ο Αριστοτέλης προσπαθώντας να διασαφηνίσει τη θέση που διατυπώνει στην ἐνότητα αὐτὴ αναφέρει σε ἀπόσπασμα που ἀκολουθεῖ (την ἐνότητα αὐτὴ) το παράδειγμα του γραμματικοῦ προσπαθώντας ο ἴδιος να διευκρινίσει σημεία τοὑεπιχειρηματός του που μπορούν να αμφισβητηθούν. Σύμφωνα με το φιλόσοφο λοιπόν, κάποιος μπορεί να κάνει το γραμματικὸ χωρίς να ἔχει τις ἀναγκαῖες γνώσεις σπηρεζόμενος στην τύχη ἢ στις υποδείξεις κάποιου ἄλλου. Κάποιος ὁμως θα εἶναι γραμματικὸς μόνο ὅταν θα ἔχει κάνει κάτι γραμματικὸ καὶ ὅταν αὐτό θα ἔχει γίνει με γραμματικὸ τρόπο. Ἀντιστοίχως δίκαιες καὶ σώφρονες εἶναι οἱ πράξεις ὅταν εἶναι σαν καὶ αὐτές που θα ἔκανε κάποιος δίκαιος καὶ σώφρων ἄνθρωπος. Εἰδώ ὁμως θα πρέπει να τονιστεῖ ὅτι δίκαιος καὶ σώφρων ἄνθρωπος δεν εἶναι αὐτός που κάνει τις πράξεις αὐτές, ἀλλὰ αὐτός που τις κάνει καὶ μετον τρόπο που τις κάνουν οἱ δίκαιοι καὶ σώφρονες ἄνθρωποι. Ὅπως λοιπόν γραμματικὸς εἶναι κανεῖς ὅχι μόνο “αν ἔχει κάνει κάτι γραμματικὸ”, ἀλλὰ κυρίως αν αὐτό το ἔχει κάνει με γραμματικὸ τρόπο, δηλαδή με τη μέθοδο της γραμματικῆς ἐπιστήμης, ἐτσι καὶ δίκαιος, σώφρων ἢ ἀνδρείος εἶναι κανεῖς μόνο ὅταν πράτει τις πράξεις δικαιουσῆνης, σωφροσύνης καὶ ἀνδρείας:

α) ἔχοντας συνείδηση τους τι πράττει,

β) ἔχοντας ἐπιλέξει ἐνσυνείδητα τις πράξεις αὐτές καὶ ἔχοντας δηλώσει καθαρά την προτίμησή του γι’ αὐτοῦ του εἶδους τις πράξεις καὶ

γ) ἔχοντας κάνει τις πράξεις αὐτές μόνιμο, σταθερό καὶ ἀμετάβλητο τρόπο συμπεριφοράς.

B2. Τρία ρηματικά σύνολα (δεῖ, ψέγεται, ἐπαινεῖται)υποδηλώνουν ἀσφαλῶς την κοινωνικὴ διάσταση της ἠθικῆς ἀρετῆς, γιατί με αὐτά προσδιορίζονται καὶ τα κριτήρια με τα οποία καθορίζεται το “ορθό” καὶ το “μέσον”.

Τα κριτήρια, λοιπόν, με τα οποία καθορίζεται τι εἶναι αὐτό που “πρέπει”, το δέον, καὶ ποια πάθη ἢ πράξεις πρέπει να ἐπαινοῦνται ἢ να ψέγονται ὀρίζονται ἀπὸ την πόλη- κράτος, που εἶναι το βασικὸ πολιτικὸ σχῆμα μέσα στο οποίο κινεῖται ο ἀρχαῖος Ἕλληνας. Η πόλη-κράτος, ὁμως, δεν εἶναι ἀπλῶς ἓνα πολιτικὸ σχῆμα· λειτουργεῖ καὶ ὡς συνισταμένη ολόκληρου του πνεύματος με το οποίο διασφαλίζεται ἡ συνέχεια καὶ ἡ παράδοση, το πνεῦμα της κοινότητας καὶ οἱ κανόνες της κοινωνικῆς συμβίωσης σύμφωνα με τους οποίους πρέπει να ἐνεργεῖ το άτομο καὶ να ἐλέγχει τον εαυτό του αν ἐνεργεῖ σωστά. Ἐτσι, ἐνάρετος πολίτης εἶναι αὐτός που εἶναι καλὸς συμπολίτης, που κάνει το καθήκον του ἀπέναντι στην πόλη-κράτος. Επομένως, το πρῶτο κριτήριο που καθορίζει την ορθότητα, τη μεσότητα, το “δεῖ” εἶναι το πνεῦμα της κοινότηας, οἱ κανόνες της κοινωνικῆς καὶ πολιτικῆς συμβίωσης μέσα στην πόλη-κράτος. Αὐτὰ προσδιορίζουν πότε μια πράξη ἢ μια συμπεριφορά πρέπει να ἐπαινεῖται ἢ να ψέγεται, αὐτὰ προσδιορίζουν τι εἶναι ορθό, τι εἶναι μεσότητα ἢ τι εἶναι λάθος, υπερβολὴ ἢ ἐλλειψη. Γι’ αὐτό ακριβῶς υποστηρίζεται ὅτι ο Αριστοτέλης καὶ σ’ αὐτὴ την ἐνότητα προβάλλει την κοινωνικὴ διάσταση της ἠθικῆς ἀρετῆς.

B3. Με το καινούργιο αὐτὸ στοιχείο(ὥρισμένη λόγῳ) που προσθέτει στον ορισμό της ἀρετῆς, ο Αριστοτέλης επιχειρεῖ να δώσει ἀπάντηση καὶ στο ἐρώτημα αν την υποκειμενικὴ μεσότητα θα την καθορίσει το κάθε υποκείμενο αὐθαίρετα με τη δική του κρίση, ὅποια κι αν εἶναι, καὶ σύμφωνα, κάθε φορά, με το προσωπικὸ του συμφέρον καὶ τις περιστάσεις ἢ ὄχι. Το πρῶτο κριτήριο σύμφωνα με το οποίο καθορίζεται ἡ μεσότητα, το “δεῖ”, εἶναι,ὅπως ἔχει ἤδη αναφερθεῖ, το πνεῦμα της κοινότηας, οἱ κανόνες της κοινωνικῆς καὶ πολιτικῆς συμβίωσης μέσα στην πόλη - κράτος. Το δεύτερο κριτήριο που κατὰ τον Αριστοτέλη, καθορίζει τη μεσότητα εἶναι ο “λόγος”, ο ορθὸς λόγος, το ἀνθρώπινο λογικὸ, ἡ ορθὴ κρίση του μυαλωμένου - ὄχι οποιουδήποτε - ἀνθρώπου. Μυαλωμένος ἄνθρωπος εἶναι κατὰ τον Αριστοτέλη, αὐτός στον ὁποῖο ἐνώνονται καὶ συνυπάρχουν ὅλες οἱ ἀρετὲς. Καὶ αὐτός που με την πράξη του κατόρθωσε να γίνει παράδειγμα, μέτρο σύγκρισης για τους ὅλους, ὥστε να ἔχουν τις πράξεις του ὡς κριτήριο για την ἠθικὴ ποιότητα των δικῶν τους πράξεων. Ἐτσι ἡ “μεσότητα σε σχέση με μας”, που ἀποτελεῖ την οὐσία της ἀρετῆς, ἐνῷ ἀπὸ την ἀρχὴ φαίνεται ὅτι ἔχει ἓναν υποκειμενισμό τέτοιο που μπορεί να οδηγήσει στην αὐθαρεσία καὶ στηνεύκολη λύση του συμβιβασμοῦ, στη συνέχεια ἀντικειμενικοποιεῖται ὡς ἓνα βαθμὸ καὶ περιορίζεται ἀρκετά ο υποκειμενισμός της.”

B4. “εὐδαιμονία”:”Ἐνας λοιπόν ἀπὸ τους ὀρους....με τους κανόνες της τέλειαις ἀρετῆς”. (σελῖδα 151-152 σχολικὸο βιβλίου)

B5. Ομόρριζα: χρεία, χρηστικός. **Συνώνυμα:**μεταχειρίζομαι, ἔχω. **Ομόρριζα:**λήψη, ἐργολήπτης. **Συνώνυμα:** αἰρῶ, δέχομαι.

ΤΑ ΘΕΜΑΤΑ ΕΠΙΜΕΛΗΘΗΚΑΝ ΤΑ ΦΡΟΝΤΙΣΤΗΡΙΑ

Γ.ΧΑΣΙΑΚΗΣ
στον ΠΕΙΡΑΙΑ